

(τοῦλάχιστον ἂν ἔλεγεν *ἀντιμείψαμεν*, ἀφ' οὗ ἡμεθα τέσσαρες εἰς τὴν ἐπιτροπὴν) τὸν ἀτομικὸν φίλον καὶ σύνοικόν μου Ἀλέξανδρον Βυζάντιον. Ἐν ὅμως ἐλησμόνει ἢ δὲν ἤξευρεν, ὅτι εἰς τῶν μὴ βραβευθέντων ἦν ὁ υἱός μου Κλέων, γράψας τὴν συλλογὴν, ἣτις ἐπεγράφετο «Περίλυπος ἡ ψυχὴ μου μέχρι θανάτου», καὶ ἣτις δικαιοτάτα θὰ ἐπρώτευεν, ἂν δὲν ὑπῆρχε τοῦ Βυζαντίου τὸ ποίημα.

Ὑπουργεῖον Κολοκοτρώνη.

Μεγάλοι ἦσαν οἱ δισταγμοὶ καὶ πολλὴ ἡ ἀδημονία τοῦ Βασιλέως. Τὴν 10 Μαΐου παρουσιάσθην εἰς τὴν Α. Μ., ὅστις μ' ἐκράτησεν ὑπὲρ τὴν ὥραν, καὶ κατὰ πάντων μοὶ παρεπονέθη, καὶ μοὶ προσέθηκεν, ὅτι τὸ σύνταγμα, ὡς ἔχει, δὲν δύναται νὰ διατηρηθῇ, δι' ὃ ὅτι ἐμελέτα ν' ἀναχωρήσῃ τὸ προσεχὲς ἔτος καὶ ν' ἀπαιτήσῃ μακρόθεν τὴν διόρθωσιν αὐτοῦ· δηλαδὴ ἐσκέπτετο τότε, ὅτε δὲν ἦτο πλέον καιρός, ὅτι οἱ σύμβουλοί του ἔπρεπε νὰ σκεφθῶσι πρὶν τὸν φέρωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα· καὶ λίαν δυσηρεστημένος κατὰ τῆς διαγωγῆς τῶν φοιτητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, εἶπεν ἀναγκαίαν τὴν μεταρρῴθμισιν τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτοῦ.

Μετά τινων δ' ἔτι ἡμερῶν δισταγμούς, ἔλαβε τέλος ἐν μέτρον περὶ ὑπουργείου, τὸ χεῖριστον τῶν ὅσων νὰ λάβῃ ἐδύνατο. Τῇ 26 Μαΐου, ζητήσας καὶ λαβὼν τὴν παραίτησιν τοῦ ὑπουργείου Μιαούλη, ἐκάλεσεν εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν πρῶτον τῶν ὑπασπιστῶν του, τὸν Γενναῖον Κολοκοτρώνην. Τοῦτο ἤκουσα ἐγὼ μετὰ λύπης καὶ φόβου. Τὴν αὐτὴν δ' ἐσπέραν ἀπήντησα καθ' ὁδὸν τὸν Γερουσιαστὴν κ. Χατσίσκον, ὅστις μοὶ ἐπεκύρωσε τὴν φήμην, προσθεὶς ὅτι αὐτὸς μ' ἐπρότεινεν, ὡς Ὑπουργὸν τῶν Ἐξωτερικῶν, ἀλλ' ὁ κ. Κολοκοτρώνης ἠθέλησε τὸν κ. Ν. Δραγούμην, μεθ' οὗ ἐσχάτως εἶχε συναντηθῇ καὶ συνεννοηθῇ ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Εἰς ταῦτα δὲ τῷ ἀπήντησα ὅτι τὸν εὐχαριστῶ διὰ τὴν ἀγαθὴν πρόθεσίν του, ἀλλ' ὅτι, ἂν ἐκαλούμην εἰς τοῦτο τὸ ὑπουργεῖον, δὲν θὰ ἐδεχόμην, ὡς φρονῶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ δεχθῇ οὐδ'

ὁ κ. Δραγούμης, ὃν ἄλλως ἀναγνωρίζω ἱκανόν, οὐδ' αὐτὸς ὁ κ. Χατσίσκος, περὶ οὗ ἤκουσα διαδιδόμενον ὅτι θέλει συμπεριληφθῇ εἰς τὸ ὑπουργεῖον.

Τότε, ἐπειδὴ ἤμεθα πλησίον τῆς οἰκίας του, με παρεκάλεσεν ὁ κ. Χατσίσκος ν' ἀνέλθω εἰς αὐτήν, καὶ ὅτε ἤμεθα μόνοι, με ἠρώτησε νὰ τῷ εἰπῶ, διατὶ νομίζω ὅτι, ἂν ἐκαλεῖτο ὡς ὑπουργός, δὲν ἔπρεπε νὰ δεχθῇ.

— Διότι, τῷ ἀπῆντησα, ἡ ἀπὸ τινος στρεβλὴ πορεία τῶν δημοσίων ἐξήγειρε θύελλαν ἀνατρεπτικήν, καὶ ἡ μᾶλλον κατεπεΐγουσα, ἡ ζωτικὴ ἀνάγκη τῆς Ἑλλάδας ἦν τότε, ἡ θύελλα ν' ἀποτραπῇ ἀπὸ τοῦ θρόνου, ὃν, ὡς τὸ ὑψηλότατον σημεῖον ἱστάμενον, μάλιστα ἀπειλεῖ. Τί ἔπραξε δ' ὁ Βασιλεὺς; Εἰς ταύτην τὴν κρίσιμον στιγμήν καλεῖ εἰς τὴν πρωθυπουργίαν τὸν πρῶτον αὐλικόν, τὸν ὑπασπιστήν του, ὡς ἂν ἤθελεν ἐκ προθέσεως νὰ ὑποκαταστῇ εἰς τὴν εὐθύνην τῶν ὑπουργῶν καὶ ἐφ' ἑαυτοῦ νὰ ἐλκύσῃ τοὺς κεραυνούς. Φρονῶ ὅτι, ὅστις ἀγαπᾷ τὴν πατρίδα, καὶ θεωρεῖ ὅτι ἡ σωτηρία της συνέχεται μετὰ τῆς σωτηρίας τῆς Βασιλείας, πρέπει παντὶ σθένει νὰ συντελέσῃ εἰς τὸ νὰ παρακωλυθῇ τὸ ὀλέθριον τοῦτο σφάλμα· σήμερον, ὅπου περιῆλθον τὰ πράγματα, καταφύγιον ἄλλο δὲν βλέπω ἢ τὸ νὰ λάβῃ ὁ Βασιλεὺς ὑπουργεῖον ἐκ τῶν μετριοπαθεστέρων καὶ συνετωτέρων τῶν ἀντιπολιτευομένων πρὸς κατεύνασιν τῆς ἐξημμένης κοινῆς γνώμης, καὶ ἄνευ διαλύσεως τῆς Βουλῆς, ἣτις θὰ ἐπέφερε κλονισμόν καὶ θὰ καθίστα τα πράγματα δυσχερέστερα. Ἐπὶ τῶν προσεχῶν δ' ἐκλογῶν νὰ προσπαθήσῃ αὐθις ὁ Βασιλεὺς νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὸ δυστυχῶς παραμεληθὲν σύστημα, νὰ ἐπιμείνῃ αὐστηρῶς εἰς τὴν μὴ ἐπέμβασιν τῶν κυβερνητικῶν ὀργάνων εἰς τὰς ἐκλογάς, ἵνα μὴ αὐθις ἔλθῃ Βουλὴ φατριαστικὴ, καὶ ἔκτοτε νὰ λαμβάνῃ τοὺς συμβούλους των ἐκ τῶν ὑποδεικνυομένων ὑπὸ τῶν γνησίως ἐκλεκτῶν τοῦ λαοῦ, οἵτινες δῆποτε καὶ ἂν ᾤσιν. Εἰς πᾶσαν ἄλλην πορείαν βλέπω ὄλεθρον.

Ὁ κ. Χατσίσκος μοὶ ἀπεκρίθη ὅτι, αὐτὸς μὲν δὲν πρόκειται νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὸ ὑπουργεῖον, ἀλλ' ὅτι καὶ τὰ πράγματα δὲν ἦσαν τόσον σκοτεινὰ καὶ ἀπελπιστικά, ὅσον μοὶ φαίνονται.

Τὴν ἐπαύριον ἐδημοσιεύθησαν τὰ ὀνόματα τῶν νέων ὑπουργῶν, ἐν οἷς ὁ κ. Χατσίσκος ἦν ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδεύσεως, καὶ ὁ φίλος μου κ. Ν. Δραγούμης τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἀπῆλθον δ' ἐγὼ αὐθημερὸν εἰς ἐπίσκεψιν καὶ τῶν ἄλλων καὶ τούτου, καί, εὐρὼν μόνην τὴν κ. Δραγούμη, τῇ εἶπον ὅτι δὲν τὴν συγχαίρω μὲν, ἐξ ἐναντίας, ἀλλ' ὅτι ἐκ καρδίας εὐχομαι καλὴν ἔκβασιν εἰς τὸ ὑπουργεῖον, οὗ μετεῖχεν ὁ σύζυγός της. Ἦκουσα δ' ἔπειτα ὅτι δυσηρεστήθη ἐκ τούτου, ὑπολαβοῦσα ὅτι ζηλότυπος πικρία μοὶ ὑπηγόρευε τοὺς λόγους ἐκεῖνους.

Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ταραχῶδων τούτων περιστάσεων, καθ' ἃς τὰ πάθη ἐκορυφοῦντο καὶ ἡ κοινωνία ἦν εἰς κίνδυνον, ἐπαισθητὴ ἐγένετο ἡ ἀνάγκη τῆς ὑπάρξεως ἐφημερίδος, μὴ φατριαζούσης, προσπαθούσης δ' εἰλικρινῶς νὰ φωτίζῃ τὴν κοινὴν γνώμην, ἵνα διακρίνῃ μεταξὺ φιλάρχου ἰδιοτελείας καὶ πατριωτισμοῦ, καὶ ἀμερολήπτως νὰ συμβουλεύῃ πᾶσι τὸ κοινῇ συμφέρον. Περὶ συστάσεως τοιαύτης ἐγένετο σκέψις, καὶ εἵχομεν συνέλθει δις ἢ τρις παρὰ τισι τῶν τ' αὐτὰ περίπου μετ' ἐμοῦ φρονούντων, τῷ Γ. Βασιλείου, τῷ Θεοδωρίδῃ καὶ ἄλλοις. Ἀλλ' ὑπὸ τῶν πλείστων παρετηρήθη ὅτι τοιούτου σπουδαίου περιοδικοῦ, μὴ ὑποστηριζομένου ὑπὸ φατρίας, ἡ ἔκδοσις θ' ἀπῆτει κεφάλαια, ἃ δὲν εἵχομεν νὰ διαθέσωμεν. Ἐγὼ δ' εἶχον καὶ ἄλλην ἐνστασιν, ἣν ὁμως, μέχρις οὗ ἰδῶ τὴν ἐπιχείρησιν εἰς εὐόδωσιν χωροῦσαν, ἐνόμιζον περιττὸν νὰ ἐκφράσω, ὅτι ἐφημερίς πολιτικὴ, ὑπὸ πολλῶν ἄνευ ἐνιαίας διευθύνσεως γραφομένη, θὰ περιεῖχεν ἀναγκαίως, ὥς τὰ πράγματα εἶχον ἐν Ἑλλάδι, ἀρχὰς καὶ θεωρίας, αἵτινες πολλάκις θὰ συνεκρούοντο καὶ θ' ἀντέφασκον. Ὅπως δὴποτε, τὸ σχέδιον ἐναυάγησεν.

Ἀλλ' ὅτε εἶδον ὅτι ἡ κατάστασις τῶν πραγμάτων ἐδεινοῦτο καὶ ἐκορυφοῦτο ὁ κίνδυνος, ἀπεφάσισα, χωρὶς νὰ ἐπικαλεσθῶ ἄλλων σύμπραξιν, ὅση δὴποτε καὶ ἂν ἦν ἡ θυσία, νὰ ἐπιχειρίσω μόνος ἐφημερίδα, καὶ ὀνομάσας αὐτὴν **Εὐνομίαν**, ἡρξάμην τῆς ἐκδόσεως αὐτῆς τῇ 11 Αὐγούστου 1862.

Ἡ πρόθεσις αὐτῆς ἦν, χωροῦσα μεταξὺ τῶν δύο ἄκρων, νὰ πρεσβεύῃ καὶ συμβουλεύῃ ὅ,τι ἐδύνατο ἴσως ἔτι νὰ σώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἐν μέσῳ τοῦ ἐκατέρωθεν χαίνοντος βαράθρου ἀφ' ἐνός,

μετὰ τῆς ἀντιπολιτεύσεως ἀφηνιαζούσης τυφλῶς, ταῖς φιλαρχικαῖς φωνασκίαις, ὥς πατριωτικαῖς εἰσηγήσεσιν, ἐπομένης, καὶ πρὸς τὰς ἐσχάτας ὁρμώσης ἀνατροπᾶς, ἀφ' ἑτέρου δὲ τῆς βασιλείας ἀκρίτως καὶ πεισματωδῶς ἀντερειδομένης, καὶ μὴ καθορώσης, ὅτι ὁ ἄξων τῆς πολιτείας, ἂν ἐλαστικῶς δὲν ἐνέδιδεν ἐπ' ὀλίγον, διέτρεχε τὸν ἔσχατον κίνδυνον βιαιότατα νὰ θραυσθῇ. Τίνα δὲ πορείαν ἠκολούθησεν ἡ ἑφημερίς ἐπὶ τῆς τριετοῦς αὐτῆς ὑπάρξεως, ἀποδεικνύουσιν ἱκανῶς τὰ ἐπόμενα. Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὸν καταρτισμὸν τοῦ νέου ὑπουργείου, γράψας περὶ αὐτοῦ, δὲν ἠθέλησα μὲν νὰ ἐκφράσω γυμνὴν πᾶσαν τὴν ἀποδοκιμασίαν μου, ἵνα μὴ ἐκλάβῃ τοῦτο ἡ ἀντιπολίτευσις, ὥς ἐνθάρρουνσιν καὶ συνασπισμὸν μετ' αὐτῆς, ἀλλ' οὐδ' ὑπὲρ αὐτοῦ ἐδυνάμην ἢ ἤθελον νὰ ἐκφρασθῶ, καθ' ὃ θεωρῶν τὸν καταρτισμὸν αὐτοῦ ἀντιπολιτικώτατον καὶ κινδυνώδη τότε διὰ τὸν θρόνον. Περιορίσθην, ἐπομένως, εἰπὼν ὅτι, εἰ καὶ δὲν θεωρῶ ἐπιτυχῇ τὴν ἐκλογὴν του, δὲν τὸ καταδικάζω ὅμως πρὶν ἢ τὸ ἰδῶ ἐνεργοῦν. Ὁ μετριοπαθὴς ὅμως οὗτος τόνος τοῦ ἄρθρου, ὅστις καὶ ἐπεκράτει καὶ σταθερῶς διετηρήθη διὰ πάσης τῆς διαρκείας τῆς ἑφημερίδος, ἦν ἐπόμενον οὐδετέραν τῶν μερίδων νὰ εὐχαριστήσῃ. Ἐκ πηγῆς ἀσφαλοῦς ἔμαθον ὅτι ὁ φίλος μου κ. Χατσίσκος, ὡς Ὑπουργὸς τῆς Ἐκπαιδεύσεως, ἀνέφερεν εἰς τὸν Βασιλέα, ὅτι σκανδαλῶδες ἦν, Καθηγητὴς, ὑπᾰλληλος τῆς Κυβερνήσεως, νὰ γράφῃ ἄρθρα ἀντιπολιτευόμενα καὶ ἀναρχικά, καὶ ἐπρότεινε τὴν παῦσίν μου ἀπὸ τοῦ Πανεπιστημίου· ἀλλ' ὁ ἀγαθὸς Βασιλεὺς ἀπήντησεν, ὅτι ὁ καθηγητὴς δὲν εἶναι ὑπᾰλληλος, ὑπηρετεῖ ταῖς Μούσαις καὶ οὐχὶ τῇ Κυβερνήσει, ἐμὲ δ' ὅτι ἐγνώριζε καὶ ἤξευρεν ὅτι, ἴσως μὲν ἀπατῶμαι εἰς τὰς πολιτικὰς ἐκτιμήσεις μου, ἀλλ' ἀναρχικὸς βεβαίως δὲν εἶμαι, καὶ ἠρνήθη τὴν ὑπογραφὴν του εἰς τὴν παῦσίν μου. Ἀφ' ἑτέρου δέ, μετὰ ἓν ἔτος ἡ ἐπαναστατικὴ ἐθνοσυνέλευσις μὲ ἀπέκρουσε παρὰ πάντα νόμον, ὥς κατωτέρω θ' ἀφηγηθῶ, ἐκ τῶν ἐδρῶν της, διότι ἤμην βασιλικός. Ἡ διπλῇ αὕτη μαρτυρία, ἐκ τῶν δύο ἀντιθέτων ἄκρων πηγάζουσα, ἐστὶν ἀπόδειξις ἄπταιστος, ὅτι ἀληθῶς ἐβάδισα τὴν μέσσην ὁδόν, ἣν προϋτιθέμην, προσπαθῶν καὶ τοῖς μὲν καὶ τοῖς δὲ νὰ συμβουλεύω τὰ πρὸς κοινὴν σωτηρίαν.

Διήρκεσε δ' ἡ «Εὐνομία», ὡς εἶπον, τρία μόνον ἔτη· τριῶν ἔνεκα: τὸ μὲν, ὅτι ὑπερανθρώπως ἐπίπονον ἦν, ἐν ᾧ εἶχον τὰς ἀσχολίας μου ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ, νὰ ἐκδίδω καὶ τὸ φύλλον μόνος, διότι, ὡς ἐρρέθη, ἐν ταῖς ἀκροσφαλεστάταις ἐκείναις περιστάσεσι μόνον τὰς ἐμὰς ἰδέας ἤθελον νὰ ἐκφράζω, αὐτὰς μόνας ἀσφαλῶς γνωρίζων καὶ περὶ αὐτῶν ἐγγυώμενος· δεύτερον διότι, ὅτε ἡ κυβέρνησις τοῦ Βασιλέως Γεωργίου ἤρξατο κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ὁμαλῶς χωροῦσα, ἐθεώρησα τὸν ὄξυν κίνδυνον ὅπως δήποτε παρελθόντα, καὶ λήξασαν τὴν ἐντολήν, ἣν εἶχον διαγράψει τῇ «Εὐνομία»· τὸ δὲ τρίτον, διότι ἡ ὑλικὴ δαπάνη αὐτῆς ὑπερέβαινε κατὰ πολὺ τὰς χρηματικὰς μου δυνάμεις, καὶ μὲ καθυπέβαλλεν εἰς θυσίας, εἰς ἃς δὲν εἶχον πῶς νὰ ἐπαρκέσω, εἰμὴ διὰ τῶν συνδρομῶν. Αἱ πλεῖσται αὐτῶν ἦσαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐκεῖ μοὶ συνεστήθη, ὡς ἐπίτροπος διὰ τὴν εἰσπραξίν αὐτῶν, κύριός τις Περδικάρης, ὁ ἀνεψιὸς τοῦ ἐν Προύσῃ ἡμετέρου Προξένου. Καὶ ἐπὶ τρία ἔτη μὲν οὐδὲν μοὶ ἔπεμψεν, ἀναγγέλλων μοι μόνον ὅτι αἱ εἰσπράξεις ἐνηργοῦντο τακτικῶς, ὥστε ἐδαπάνων ἐκ δανείων, περιμένων τὴν ἀποστολὴν τῶν χρημάτων. Ὅτε δέ, περὶ τὰ τέλη τοῦ τρίτου ἔτους, μὴ θέλων καὶ ἀδυνατῶν ν' αὐξάνω τὰς πιστώσεις, τῷ ἔγραψα νὰ μοὶ πέμψῃ τὰς ὑπ' αὐτοῦ εἰσπραχθείσας τριετεῖς συνδρομάς, μοὶ ἀπήντησεν ὅτι τὰς εἰσέπραξε μὲν, ἀλλ' εἰς ἀνθρωπίνην ἀδυναμίαν ἐνδούς, τὰς.... ἔπαιξεν εἰς τὸ χρηματιστήριον καὶ τὰς ἀπώλεσε! Καὶ ἐπεμαρτύρετο ὅμως πάντας τοὺς ἁγίους ὅτι, ἀναγνωρίζων τὴν ὀφειλὴν του, δὲν θέλει λείψει ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ νὰ τὰς ἀποτίσῃ.

Καὶ ὅτι μὲν κούφως ἐπεκαλεῖτο τῶν ἁγίων τὸ κῦρος, κατωτέρω θέλει φανῇ. Τότε δ' ἐννοεῖται ὅτι, καὶ ἄλλους λόγους ἂν δὲν εἶχον, οὗτος θὰ ἤρκει, ἵνα παύσω τὴν περαιτέρω ἐκδοσιν τῆς ἐφημερίδος. Ταύτης οὐδὲν ἵχνος, νομίζω, διέμεινεν εἰς οὐδεμίαν Βιβλιοθήκην, καὶ εἰς οὐδενὸς τὴν μνήμην πλὴν τῆς ἐμῆς, καὶ τῆς βιβλιοθήκης μου, εἰς ἣν κατῴρθωσα νὰ διατηρήσω ἐν σῶμα σχεδὸν πλήρες.

Καὶ ἐπεμελούμην μὲν, καθ' ὃ εἶχον καθῆκον, νὰ λέγω καὶ γράφω ὅ,τι ἐνόμιζον χρήσιμον, ἀλλ' οἱ ἀγῶνές μου ὀλίγον συνετέλεσαν εἰς τὸ ν' ἀναχαιτίσω τὴν φορὰν τῶν πραγμάτων. Οἱ ἀντι-

πολιτευόμενοι ἐξηκολούθουν τὰς ἐνεργείας των, χωρούσας μέχρι συνωμοσίας, ὥς ἔλαβον ἀφορμὴν νὰ ὑποπτεύσω, ὅτε μίαν ἡμέραν, μεταβὰς εἰς τοῦ κ. Βούλγαρη, ἵνα τῷ ὁμιλήσω, ἐκεῖνον μὲν δὲν εὗρον, ἀλλ' Ὑδραῖός τις, ὃν εἶχεν ὥς δορυφόρον, ἐκλαμβάνων με ὥς ἓνα τῶν μεμνημένων, μ' ἔφερεν εἰς μυστικὴν κλειστήν θύραν, καὶ μοι εἶπεν, εἴτι ἔχω, νὰ τὸ ῥίψω διὰ μυστηριώδους τινὸς ὀπῆς, ἣν μοι ἔδειξεν. Ἐννοεῖται ὅτι εἰς τὴν ὀπὴν ἐκείνην οὐδὲν ποτε ἔρριψα.

Καὶ εἰς τὴν ἑτέραν δὲ μερίδα, οὐδὲ τῆς «Εὐνομίας», οὐδ' ἐν γένει τῆς φρονήσεως αἱ εἰσηγήσεις οὐδὲν ἐδύναντο, ἵνα διασκεδάσωσι τὴν ἀγλὺν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν της. Οἱ ὑπουργοί, ὧν τινες κατὰ πρῶτον ἤπτοντο τῆς ἐξουσίας, αὐτοὶ ὄντες ηὐχαριστημένοι, ἐνόμιζον ὅτι καὶ διὰ τὴν Ἑλλάδα ἐπανῆλθεν ὁ χρυσοῦς αἰὼν· ὁ δὲ Βασιλεὺς, ὑπ' αὐτῶν καθησυχάζομενος, ἐπίστευεν, ὅτι τὰ πράγματα εἶχον εἰσέλθει αὐθις εἰς ὁμαλωτάτην κατάστασιν, καὶ τὴν 4 Ὀκτωβρίου ἀνεχώρησεν εἰς Πελοπόννησον, ἵνα ἐπαναφέρῃ καὶ ἐκεῖ τὴν ἡρεμίαν καὶ τὴν πεποίθησιν εἰς τὰ ὑπὸ τῶν συμβάντων τοῦ Ναυπλίου ταραχθέντα πνεύματα.

Τὰ πράγματα ὁμως ἄλλως ἔβαινον. Αἰφνης ἀλλεπάλληλοι ἦλθον εἰδήσεις, ὅτι ἐπανεστὴ ἡ Βόνιτσα ὑπὸ τὸν Γρίβαν τῇ 6 Ὀκτωβρίου καὶ ἀμέσως μετ' αὐτὴν τὸ Μεσολόγγιον, αἱ Πάτραι καὶ ἄλλαι πόλεις ἀλληλοδιαδόχως, καὶ ἐξέδωκαν προκηρύξεις, δι' ὧν κατήργουν τὴν Κυβέρνησιν τοῦ Βασιλέως, ἄνευ ἄλλης δικαιολογήσεως, πλὴν ὅτι ἐθνοσωτήριος ἦν ἡ μεταβολή. Τῇ δὲ 12 τοῦ μηνός, ἔφ' ἣν ἔμενον τὴν νύκτα μόνος ἐν τῇ οἰκίᾳ μου, διότι ὁ κ. Βυζάντιος εἶχεν ἀλλαχοῦ μετοικήσει, ἤκουσα, περὶ τὴν δεκάτην ὥραν, πυροβολισμόν που ὑπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλους, καὶ ἠθέλησα νὰ ἐξέλθω, ἵνα πληροφορηθῶ τὴν αἰτίαν. Ἀλλ' ὁ ὑπηρέτης μου, ὅστις εἶχέ με προλάβει, ἐπανελθὼν μοι εἶπεν ὅτι σῶμά τι στρατιωτικόν, στασιάσαν, ἐπυροβόλησεν, ἀλλ' ὅτι ἤδη αἱ ἀρχαὶ ἔλαβον τ' ἀναγκαῖα μέτρα, ἵνα ἐπαναφέρωσι τὴν τάξιν. Ἀνήσυχος ὁμως καὶ σχεδὸν ἄγρυπνος διῆλθον τὰς ὀλίγας ὥρας τοῦ σκότους, καθ' ἃς ἤκουον, ὥς ὑπόκωφον βόμβον προερχόμενον ἐκ διαφόρων μερῶν τῆς πόλεως, καὶ ἐνίστε κώδω-

νας κρουομένους καὶ ποῦ καὶ ποῦ πυροβολισμούς. Μόλις δ' ὑπέφωσκε, καί, ἐξελθὼν ταχέως, ἔμαθον ὅτι πολλὰ σώματα τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ, τὰ πρῶτα ὑπὸ τὸν Παπαδιαμαντόπουλον, ἀπεστάτησαν, ὅτι εἰς τὰ παραταχθέντα παρὰ τὸν ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διός, ἐλθὼν ὁ Σ. Πετμεζᾶς, τὰ προσηγόρευσε καὶ εἵλκυσεν ὑπὲρ τῶν ἀποστατῶν, ὁ δ' Ὑπουργὸς τῶν Στρατιωτικῶν, Σπ. Μήλιος, περιῆλθε τοὺς στρατῶνας, ἀλλά, πλὴν τῶν χωροφυλάκων, εὗρεν ὅλα τὰ λοιπὰ σώματα εἰς κατάστασιν ἐπαναστάσεως, ὥστε καὶ οἱ μὴ δυνάμενοι νὰ κατανοήσωσι τὴν ἀπρονοησίαν ἢ τὴν οἰκτρὰν ἀσθένειαν τῶν τότε προϋσταμένων τῆς Κυβερνήσεως, ὑπώπτευσαν, οἱ μὲν τὸν Σπῦρον Μήλιον, οἱ δὲ αὐτὸν τὸν Κολοκοτρώνην, ἀδίκως βεβαίως, ὥς συνεννοούμενον μετὰ τῶν ἀποστατῶν.

Συνῆλθον δὲ τὴν αὐτὴν νύκτα καὶ οἱ πρῶτιστοι τῶν ὑποκινητῶν τῆς ἀποστασίας ἐπὶ τὸ αὐτό, ὑπὸ πολυαρίθμων συνωμοτῶν καὶ ὑπὸ ὄχλου περιστοιχούμενοι, καὶ ὁ μὲν Βούλγαρης ἤθελεν, ἐν ὀνόματι τοῦ λαοῦ, νὰ προκηρύξῃ ἐθνοσυνέλευσιν, ἣν ἀπότινος εἶχεν ἀρχίσει νὰ προτείνῃ, ὥς ὅρον τῆς εἰς τὴν Κυβέρνησιν μετοχῆς του, ὁ δὲ Δεληγεώργης, νεανίας πρὸ μικροῦ καταλείψας τὰς ἑδρας τοῦ Πανεπιστημίου, καὶ τέως ἄσημος δικηγορίσκος, ἐκεῖνος ὅστις ἐπεδίωξε καὶ κατώρθωσε νὰ καταταχθῇ μετὰ τῶν παρουσιασθέντων εἰς τὴν Βασίλισσαν, μετὰ τὴν ἀπόπειραν δολοφονίας, ἐζήτησε τὴν ἔκπτωσιν τοῦ Βασιλέως, καὶ ὑπὸ τῶν κραυγῶν τῶν πληρύντων τὸ κατάστημα τῆς ὁμηγύρεως φοιτητῶν ὑποστηριζόμενος, ὑπερίσχυσε τῆς γνώμης τοῦ Βούλγαρη, εὐκόλως καὶ προθύμως ἐνδόντος. Ἄλλως τε αἱ δύο προτάσεις κυρίως μόνον κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς εἰλικρινείας, οὐχὶ δὲ καὶ κατ' οὐσίαν διεκρίνοντο ἀπ' ἀλλήλων. Ὁ Βούλγαρης, ἀφ' ἧς στιγμῆς ἐξηλθε τοῦ ὑπουργείου, οὐδέποτε ἐσυγχώρησεν εἰς τὸν Βασιλέα, ὅτι τόσον εὐκόλως ἀπηλλάγη αὐτοῦ, ὅτι τῷ προὔτίμησε τοὺς ἀντιπάλους του, καὶ ὅτι ἀπεπειράθη νὰ κυβερνήσῃ κατὰ τὰς ἀρχὰς καὶ ἰδέας, ἃς ἐγὼ μάλιστα εἰσηγούμην καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν συναδέλφων μου τότε κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἐν γνώσει ἐνεστερνίζοντο καὶ ἐφήρμοζον. Ἡ ἀνατροπὴ τῆς ἰδιωτικῆς συμφέροντα ἐπιδιωκούσης διοικήσεως ἦν ἀτοπία, ἣτις ἤξιζεν ἐπανάστασιν. Ὅποτε δ' ἐγώ,

ἀπατώμενος ὥς πρὸς τὰς προθέσεις του, ἐπροσπάθουν νὰ τὸν προσεγγίσω πάλιν εἰς τὸν Βασιλέα, καθ' ἑαυτὸν ἐβουλευέτο νὰ παρασκευάσῃ οὕτω τὰ πράγματα, ὥστε, ἅπαξ εἰσελθὼν, νὰ μένη αὐτός, καὶ οὐχὶ ὁ Βασιλεύς, κύριος τῆς θέσεως· δι' ὃ καὶ πρῶτον μὲν ἐζήτηι διάλυσιν τῆς Βουλῆς, ἵνα ἐπὶ τῆς νέας, ἐκλεγομένης, οὐχὶ πλέον ὑπὸ τοῦ λαοῦ, ὥς ἐγὼ ἅπαξ εἰσηγησάμην καὶ κατώρθωσα, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῦ, δι' ὧν οἶδε μέσων, ἄρχῃ αὐτός, καὶ δι' αὐτῆς ἐπιβάλληται ἐπιτακτικῶς εἰς τὴν Βασιλείαν· ὅτε δὲ εἶδε τὸν Βασιλέα ἀρνούμενον τῆς Βουλῆς τὴν διάλυσιν, καὶ τοὺς ἰδίους ἑαυτοῦ νέους φίλους καὶ συνωμότας μὴ πλέον εἰς αὐτὴν ἀρκουμένους, τότε ἤρξατο ψιθυρίζων κατ' ἀρχάς, καὶ ἐκήρυξε μετὰ ταῦτα, τὸ σύνθημα τῆς ἐθνοσυνελεύσεως, ἣτις, ἐπαναστατικῶς ἐκλεγομένη, θὰ ἦν ἴδιον αὐτοῦ δημιούργημα, καὶ ἐν ταύτῳ τοῦ Βασιλέως Βασιλῆς, ἔχουσα τὴν ἐξουσίαν καὶ ἔκπτωτον νὰ τὸν κηρύξῃ, ἂν δὲν τὸν εὔρισκε πειθήνιον ὅσον ἠθέλεν.

Ὁ δὲ Δεληγεώργης, νεανίας τὴν κρᾶσιν χολερικός, ἀχαλίνωτον καὶ μὴ διὰ πείρας κατειργασμένην ἔχων τὴν φιλοδοξίαν, ἴσως δὲ καὶ ὑπὸ τινων διαφλεγόμενος ἀναμνήσεων ἐξ ἀναγνώσεων, αἷς ἡ κρίσις του δὲν εἶχε χωνεύσει, ἠθέλεν ἄμεσον καὶ βιαίαν τὴν λύσιν, καὶ δι' ἑαυτὸν ὠνειρεύετο τὸ ἄθλον Θρασυβούλου καὶ τὸ στέμμα δικτάτορος. Ἐνταῦθα πρέπει νὰ ἐνθυμίσω, ὅτι ὁ Δεληγεώργης ἦν υἱὸς συνταγματάρχου τινὸς Κωλετιστοῦ, ὅστις, πολὺ πρὶν εἰσέλθω εἰς τὸ ὑπουργεῖον, εἶχεν ἔλθει πρὸς ἐμέ, καὶ μοὶ ἐπρότεινε νὰ ἐπιδιώξω δι' ἐμὲ τὸ χαρτοφυλάκιον τῶν Ἐξωτερικῶν, συγχρόνως δὲ καὶ δι' ἐκεῖνον τὸ τῶν Στρατιωτικῶν, ἐγὼ ὅμως ἀπέφυγα πᾶσαν περαιτέρω περὶ τούτου συνεννόησιν, θεωρῶν ἀμφοτέρους ἡμᾶς μὴ ἱκανοὺς διὰ θέσεις ὑπουργικὰς.

Τὴν παράτολμον πρότασιν τοῦ νεανίου συνωμότου τόσῳ εὐκολώτερον ἐδέχθη ὁ Βούλγαρης, καθ' ὅσον δὲν τῷ διέφευγεν ὅτι, μεταξὺ τῆς κηρυχθείσης ἐπαναστάσεως καὶ τῆς βασιλείας, ἡ πάλῃ τέλος πάντων θὰ ἔπρεπε νὰ χωρήσῃ μέχρι τῶν ἄκρων, τῷ προσέφερον δ' ὁ Δεληγιώργης μετὰ τῆς νεολαίας τῶν σχολείων τὴν προεδρείαν τῆς ἐπικρατείας, ἐπιφυλάξας δι' ἑαυτὸν μετριοφρόνως θέσιν μόνον ὑπουργικὴν.

Εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἤκουσα καὶ ἀνέγνων περὶ Δελγιώργη πολλοὺς ἐπαίνους. Ἐγὼ οὐδεμίαν εἶχόν ποτε ἀφορμὴν συμπράξεως μετ' αὐτοῦ, ἵνα τὸν γνωρίσω.. Καὶ ὅτι μὲν ἦν ἀκαμάτως ἐργατικὸς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν καὶ εὐγλωττος εἰς τὸ βῆμα, τοῦτο καὶ μακρόθεν διέγνω, ἂν ὅμως εἶχε καὶ τὴν σύνεσιν καὶ τὴν ἀνιδιοτελῆ εὐσυνειδησίαν, τὰ χαρακτηριστικὰ ταῦτα τοῦ ἐξόχου πολιτευομένου καὶ τοῦ ἀληθοῦς πατριώτου, τότε πρέπει πολλάκις νὰ μετεμελήθῃ, ὅτι ἐν τῇ νεανικῇ κουφότητι συνετέλεσεν εἰς ἀποτρόπαιον ἀνατροπὴν, ὑποσεύσασαν τὰ θεμέλια τοῦ κράτους, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος, ὡς ἀναρχικόν, ἀπέναντι τῆς Εὐρώπης διαβαλλοῦσαν, καὶ κακουργήσασαν πρὸς ἡγεμόνας, ὧν ἡ καρδιά διεφλέγετο ὑπ' ἀγάπης καὶ ἀφοσιώσεως πρὸς τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἷς ὁ ἴδιος, ἂν ἠρώτα τὴν συνείδησίν του, καὶ ἦν τότε ἱκανὸς νὰ σκεφθῇ, δὲν θὰ ἤξευρε τί εἶχε νὰ προσάψῃ.

Ἀμα ἀνατείλαντος τοῦ ἡλίου, τὴν ἐπομένην πρωΐαν, μετέβην ἀμέσως εἰς τοῦ κ. Βυζαντίου, ὅστις κατῴκει τότε εἰς τὴν ὁδὸν Φιλελλήνων, καὶ ἐκεῖθεν εἶδον ἐκρηγνύμενον τὸν ἐμφύλιον πόλεμον μεταξὺ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τῶν τ' ἀνάκτορα καταλαβόντων καὶ εἰς τὰ καθήκοντά των πιστῶν διαμενόντων χωροφυλάκων. Ἐπειτα δέ, εἰσαγαγόντος τοῦ Βούλγαρη εἰς τὰς Ἀθήνας ληστρικὴν συμμορίαν, ἥτις, κληθεῖσα, ὡς φαίνεται, ὑπ' αὐτοῦ, ἐλόχει πού εἰς τὰ περὶχωρα, ὁ φόβος καὶ ἡ λεηλασία διεδόθη πανταχοῦ τῆς πόλεως, καὶ τὴν ἐπαύριον ἡ οἰκογένεια τοῦ Βυζαντίου, ὡς καὶ ἄλλαι τινές, ἐλθοῦσαι εἰς τὴν οἰκίαν μου, ἔμειναν παρ' ἐμοὶ ἐγκλειστοί, διότι δὲν ἐτόλμων νὰ ἐξέλθωσι πλέον. Ἐν δὲ Πειραιεὶ τῇ ἐπαύριον, 23 Ὀκτωβρίου, ὁ φρούραρχος νέος Καραγιαννόπουλος (ἀδελφὸς τῆς κ. Πέρβελι), θελήσας νὰ ὑπερασπισθῇ τὴν τάξιν κατὰ καθῆκον, ἐφονεύθη ὑπὸ τῶν πάντα χαλινὸν ἀποπτυσάντων στρατιωτῶν.

Τὴν αὐτὴν δ' ἑσπέραν (23 Ὀκτωβρίου), ἀφίχθη ὁ Βασιλεὺς εἰς Πειραιᾶ, καί, ἰδὼν αὐτὸν ὅλον κατεχόμενον ὑπὸ ὄχλου στασιάζοντος καὶ ἀφρόνως κραυγάζοντος, ἀποτροπιαζόμενος δὲ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ ἐμφυλίου χύσεως αἵματος, ἴσως καὶ εἰσηγήσῃ τινῶν τῶν διπλωματῶν, ἀπέπλευσεν εἰς Τεργέστην, καὶ ἡ ἐπανάστασις ἐθροιάμβευσε.

Τὴν δ' ἐπιοῦσαν, μόλις ἠγέρθη τῆς κλίνης, ἐλθὼν πρὸς με ὁ Διονύσιος Κορομηλᾶς, παρ' ᾧ ἐξέδιδον τὴν «Εὐνομίαν», καὶ μεθ' οὗ εἶχον ἐκκρεμῇ πάντοτε καὶ τὴν τῆς Χρηστομαθείας ὑπόθεσιν, μοὶ διηγήθη ἐκτενῶς τὰ διατρέξαντα, ἃ ἄλλως τε πολλαχόθεν ἐγνώριζον, καὶ μοὶ εἶπεν, ὅτι μεγίστη ἐπεκράτει ἔξαιψις παρὰ τῷ ὄχλῳ καὶ τῷ στρατῷ, ἧς ἄλλως τε αἱ κραυγαὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, τὰ βλάσφημα ἄσματα καὶ οἱ ἀδιάκοποι πυροβολισμοὶ ἦσαν προφανέστατα δείγματα. Μοὶ προσέθηκε δ' ὅτι οἱ ὑπερισχύοντες ἴδρουν τρομοκρατίαν, ὅτι οἱ ὑπουργοὶ τοῦ Βασιλέως πάντες ἐκρύβησαν ἢ ἔφυγον εἰς τὸ ἐξωτερικόν, καὶ οἱ ἐν οἷα δήποτε σχέσει διατελέσαντες μετὰ τοῦ ἐκπτώτου συστήματος δεινῶς ἀπειλοῦνται. Μὲ προέτρεψεν ἐπομένως νὰ δημοσιεύσω διὰ τῆς «Εὐνομίας» αὐθωρεῖ, εἰ δυνατόν, προκήρυξιν ἐνθουσιώδη ὑπὲρ τῆς μεταβολῆς, ὡς τὴν στάσιν ὠνόμαζε, καθότι ἐθεωρούμην ὡς Ὀθωνιστῆς, καὶ ἡμην ἐκτεθειμένος εἰς κίνδυνον.

Ἀλλὰ, τὸ κατ' ἐμέ, ἄλλως ἐξετίμων τὸ καθήκόν μου, ὡς δημοσιογράφου. Τὴν δειλίαν εἰς ἐκτέλεσιν αὐτοῦ ἐθεώρουν, ὡς οὐχ ἥττον ἀτιμωτικὴν τῆς τοῦ φρουροῦ, τοῦ λειποτακτοῦντος ἐν ὥρᾳ κινδύνου. Νὰ ἐπιτεθῶ ἐν ταῖς στιγμαῖς ἐκείναις διὰ σχετλιασμῶν καὶ μομφῶν εἰς τὸ ἀνατραπὲν παρελθὼν ἐνόμιζον ἄνανδρον, ἄσκοπον καὶ ἐπιβλαβές. Ἐγραψα, ἐπομένως, ἀναγγέλων ἀπλῶς τὸ συμβάν, ὡς συνέπειαν τῶν προλαβόντων σφαλμάτων, καὶ περιορίσθην εἰς συμβουλὰς περὶ σωτηρίας τοῦ μέλλοντος. Ἀπὸ τῆς δευτέρας δ' ἡμέρας ἀμέσως ἤρχισα ἐπικαλούμενος τὴν ταχυτάτην σύγκλησιν ἐθνοσυνελεύσεως, ἵνα μὴ ἐξακολουθῇ ἡ Ἑλλὰς οὕσα εἰς ἀναρχίας ἐκνομον θέσιν, καὶ ἵνα ὅσον τάχιον ἐκλεχθῇ Βασιλεύς. Εἰ δὲ καὶ βαθέως λυπούμενος διὰ τὴν ἐγκληματικὴν ἐκδίωξιν τοῦ νομίμου καὶ φιλολάου βασιλέως, ἥτις τοὺς Ἕλληνας, ὡς ἀναρχικόν λαόν, διέβαλλεν εἰς τὴν Εὐρώπην, δὲν ἔπαυσα, ὅμως, τὴν ἐκλογὴν νέου βασιλέως, τὴν κατ' ἐμὴν γνώμην μόνην ἄγκυραν διὰ τὸ μέλλον, ἐπικαλούμενος εἰς ὅλα τὰ φύλλα τῆς ἐφημερίδος μου, μέχρις οὗ ἔφθασεν ἡ ποθουμένη ἡμέρα, ἣν τινες ἰδιοτελῶς ἠγωνίζοντο ν' ἀναβάλλωσιν.

Ὀλίγας ἡμέρας μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τοῦ Βασιλέως, ἔλαβον, ΟΗΝΩΝ

μυστηριωδῶς πως φάκελλον περιέχοντα κεκλεισμένην ἐπιστολήν, ἣν ἀνωλύτως παρεκαλούμην νὰ ἐπιδώσω ἰδιοχείρως εἰς τὸν πρόξενον τῆς Βαυαρίας κ. Βερνάου. Προφανὲς ἦν ὅτι ἡ ἐπιστολή προήρχετο ἐκ τοῦ Βασιλέως. Ὁ κ. Βερνάου κατῴκει σχεδὸν ἀπέναντί μου. Τῷ ἔφερα, ἐπομένως, τὴν ἐπιστολήν, ἀλλὰ τῷ εἶπον συγχρόνως ὅτι ἐκ καρδίας μὲν θλίβομαι διὰ τὰ γενόμενα καὶ θεωρῶ αὐτὰ ὡς μέγα δυστύχημα διὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀλλ' ἀφ' οὗ ὁ Βασιλεὺς Ὁθων ἀπῆλθε καὶ ὁ Ἑλληνικὸς λαός, καλῶς ἢ κακῶς, ἀπεφάνθη, δὲν ἀνήκει εἰς ἐμὲ νὰ διατελῶ τοῦντεῦθεν ὄργανον μυστικῆς ἀλληλογραφίας. Ἐκτοτε ἄλλη ἐπιστολή πλέον δὲν μοὶ ἐστάλη.

Τὴν 21ην Νοεμβρίου ἐξεδόθη τῆς προσωρινῆς καὶ αὐτοχειροτονήτου ἢ καὶ ὀχλοπροβλήτου κυβερνήσεως ἡ προκήρυξις περὶ ἐκλογῶν ἐθνοσυνελεύσεως τῆς μόνης τοῦντεῦθεν νομίμου ἀρχῆς· τῇ δὲ 29ῃ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς ἑτέρα περὶ γενικῆς ψηφοφορίας πρὸς ἐκλογὴν Βασιλέως. Ἀλλὰ μεταξὺ προκηρύξεων καὶ ἐκτελέσεως πολὺς παρήρχετο χρόνος, καὶ πᾶσα τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων μὴ νομιμοποιούσα στιγμή, μοὶ ἐφαίνετο μεστὴ κινδύνων ἀναρχίας καὶ ἀνατροπῶν, καὶ ὡς τοιαύτην τὴν ἐκήρυττον διὰ τῶν ἀνυπομόνων ἄρθρων τῆς ἐφημερίδος μου.

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων μ' ἐπεσκέφθη ὁ κ. Κεχαγιᾶς, εἰς ὃν καλῶς ἐνθυμούμαι, καὶ ἐπαινέσας τὸν ζῆλον, ὃν δεικνύω διὰ τὴν ἐπίσπευσιν τῆς ἐκλογῆς Βασιλέως, μοὶ προσέθηκεν ὅτι λόγος παρὰ πολλοῖς ἐγένετο περὶ τοῦ Ἀλφρέδου, δευτεροτόκου υἱοῦ τῆς Βασιλίσσης τῆς Ἀγγλίας, ὅτι ἤδη παρεσκευάσθη μέρος τῆς κοινῆς γνώμης ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ ὅτι ἄριστα θὰ ἔπραττον ἂν ὑπεστήριζον τὴν ἐκλογὴν ταύτην.

Εἰς ταῦτα ἀπήντησα ὅτι ἀγνοῶ μὲν οἷός τις ἔστιν ὁ Ἀλφρέδος, ἀλλὰ δὲν κρίνω ὀρθὴν τὴν ἐκλογὴν υἱοῦ ἢ ἀμέσου συγγενοῦς βασιλευούσης οἰκογενείας μιᾶς τῶν μεγάλων δυνάμεων, τὸ μὲν διότι ἡ Ἑλλάς, ἣτις ἔχει ἴδια καὶ ἀνεξάρτητα συμφέροντα, πρὸ πάντων καθ' ὅσον ἀφορᾷ τὸ μέλλον αὐτῆς, θὰ προσεδένετο εἰς τὰ συμφέροντα τῆς δυνάμεως ἐκείνης, καί, ὡς δορυφόρος αὐτῆς, θ' ἀπεξεδύετο πᾶσαν ἀτομικότητα· τὸ δὲ διότι ἡ τοιαύτη ἐκλογὴ θὰ διηρέθιζε τῶν ἄλλων δυνάμεων τὴν ζηλοτυπίαν καὶ θὰ παρέσυρε

τὴν Ἑλλάδα εἰς τῶν συμφερόντων αὐτῶν τὴν πάλιν. Οὐχ ἦττον ὁμως, προσπαρετήρησα, εἰς ἣν περιήλθομεν θέσιν, δὲν ἐφρόνουν ὅτι καιρὸν πλέον εἶχομεν διὰ τόσον λεπτολόγον στάθμισιν, διότι ζήτημα διὰ τὴν Ἑλλάδα ἦν ἡ ταχίστη ἐκλογή Βασιλέως, καὶ κοινὸν συμφέρον πάντες νὰ ἐργασθῶμεν εἰς αὐτῆς τὴν ἐπίσπευσιν.

Οὕτω φρονῶν, ἔγραψα καὶ ἐγὼ ἐν τῇ «Εὐνομία» ἄρθρον συνιστῶν τοῦ Ἀλφρέδου τὴν ὑποψηφιότητα, ἣτις καὶ ἐπέτυχε διὰ πανδήμου ψηφοφορίας, ἐνεργηθείσης πανταχοῦ τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὰς ἡμέρας 23—30 Δεκεμβρίου, καί, ζητηθέν μοι ἔμμετρον ἐπίγραμμα, συνέταξα διὰ τὴν εἰκόνα τοῦ νέου λαοπροβλήτου. Ἄλλ' ἡ ἐκλογή, ὡς γνωστόν, δὲν ἐπεδοκιμάσθη ὑπὸ τῶν Δυνάμεων, αἵτινες, νουνεχέστεραι ἡμῶν, συνείδον αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς λόγους, οὓς καὶ αὐτὸς εἶχον ἀντιτάξει εἰς τὸν ἐκθέντα μοι τὴν περὶ Ἀλφρέδου πρότασιν, ἢ καὶ τὸν ἕτερον τούτων, καὶ ἐκήρυξαν μὴ ἐκλέξιμον πᾶν ἄμεσον μέλος τῶν βασιλευουσῶν οἰκογενειῶν μιᾶς ἐξ αὐτῶν.

Ἐν μιᾷ δὲ τῶν ἡμερῶν, καθ' ἃς ἐνηργεῖτο τοῦ Ἀλφρέδου ἡ ψηφοφορία, ἐξερχόμενος τοῦ Πανεπιστημίου εἰς τὸ τέλος τοῦ μαθήματός μου, εἶδον πλῆθος φοιτητῶν καὶ λαοῦ ἐν τῇ πλατείᾳ, καὶ ἤκουσα ἀγορεύοντα ἀπὸ τῆς στοᾶς τὸν ἱερωμένον καθηγητὴν τῆς θεολογίας κ. Βίμβον, ὅστις καὶ ἀρχιερεὺς μετ' ὀλίγον ἐχειροτονήθη, καὶ κηρύττοντα, ὅτι πρέπει ν' ἀποκρούσωσι τὴν ὑποψηφιότητα τοῦ Λεῦχτεμβέργ, νὰ μὴ ἀκούσωσι τῶν συνιστῶντων αὐτὸν ὡς ὀρθόδοξον, διότι, ὑπὸ τὸ πρόσχημα τοῦτο, κρύπτεται ἡ ἀρκούδα, ὅτι δὲ διαφέρει ἡ ὀρθοδοξία τῶν Ρώσων καὶ ἡ τῶν Ἑλλήνων, καθ' ὅσον ἡ μὲν πρεσβεύει τὸ «πίστευε καὶ μὴ ἐρεῦνα», ἡ δὲ τὸ «ἐρευνᾶτε τὰς γραφάς», καὶ τέλος ὅτι ὑπὸ τὸν πρίγκηπα Ἀλφρέδον ὑπῆρχεν ἐλπίς νὰ ἐνωθῶσιν αἱ δύο ἐκκλησίαι, ἡ ἀγγλικανικὴ καὶ ἡ Ἑλληνικὴ.

Τὸν ἀγορεύσαντα καθηγητὴν διεδέχθη ἕτερος, καθηγητῆς καὶ ἐκεῖνος, ὁ Ἀναστάσιος Γεννάδιος, κηρύξας ὅτι ἡ ἐπανάστασις δὲν συνίστατο μόνον εἰς τὴν ἀποδίωξιν τοῦ Βασιλέως, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν τιμωρίαν τῶν πονηρῶν, ὅσους περιεῖχεν ἡ κοινωνία, τὴν ἀμοιβὴν δὲ τῶν ἀγαθῶν. Καὶ ὡς ἀγαθὸν μὲν ἠνίττετο πιθανῶς

ἑαυτόν, ὥς πονηρόν δὲ κατέδειξε μεγαλοφώνως τὸν Φιλήμονα, συντάκτην τῆς ἑφημερίδος «Ὁ Αἰών», καὶ ἐπὶ κεφαλῆς τοῦ ὄχλου, ὃν διηρέθισεν, ἔδραμεν εἰς τὴν οἰκίαν τούτου, ὃν εὐτυχῶς δὲν εὔρον, διότι ἡ τὰς ἀδικίας τοῦ Ὁθωνος ἐλθοῦσα νὰ ἐπανορθώσῃ κυβέρνησις τὸν εἶχεν ἐξορίσει αὐτὴν ἐκείνην τὴν ἡμέραν. Οἱ ἐπιδραμόντες, ἐπομένως, πατριῶται περιορίσθησαν εἰς τὸ νὰ κραυγάζωσι ἐπανειλημμένως **γιούχα**, μεθ' ὃ ἀπῆλθον ζητωκραυγοῦντες ὑπὲρ τοῦ Ἀλφρέδου, ὑπὸ τὴν οἰκίαν τοῦ Πρέσβεως τῆς Ἀγγλίας, ὅστις ἐνόμισεν ἀναγκαῖον νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ ἐκ τοῦ ἐξώστου.

Ἐγὼ δέ, εἰσελθὼν αὐθις εἰς τὴν αἴθουσαν τῆς Πρυτανείας, ἐξέφρασα τὴν θλίψιν μου διὰ τὸ σκάνδαλον, τὸ ἐξευτελίζον τὴν ἀξιοπρέπειαν τοῦ σεμνοῦ καταστήματος καὶ τῶν καθηγητῶν αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ ἀξιόλογος γραμματεὺς κ. Δοκὸς μοι εἶπεν ὅτι τοιοῦτοι ἦσαν οἱ καιροί, ὅτι σήμερον ἀπεθρασύνετο ἡ κακία καὶ ἡ ἀφροσύνη, καὶ ὅτι ἔπρεπε νὰ ὑπομένωμεν καὶ νὰ περιμένωμεν.

Τὴν 10ην δὲ τοῦ Δεκεμβρίου συνῆλθε τέλος ἡ Ἐθνοσυνέλευσις καὶ ὀλίγας ἡμέρας κατόπιν ἔκτακτος ἀπεσταλμένος τῆς Ἀγγλίας ἀφίχθη εἰς Ἀθήνας, ὁ κ. Ἑλλιότ, ὃν εἶδον, καὶ παρ' οὗ ἤκουσα μετ' ἀγαλλιάσεως, ὥς καὶ πάντες οἱ μετ' αὐτοῦ διαλεχθέντες, ὅτι ἡ ἐκλογή τοῦ Ἀλφρέδου ἀποκρούεται ὀριστικῶς καὶ ἀμετακλήτως· ἂν δ' ἡ Ἑλλὰς τηρήσῃ διαγωγὴν σώφρονα ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς, ἐμμείνη εἰς τὸ βασιλικὸν πολίτευμα, καὶ ἐκλέξῃ Βασιλέα μὴ ἀπαρέσκοντα τῇ Ἀγγλίᾳ, αὕτη προτίθεται νὰ διενεργήσῃ τὴν εἰς τὴν Ἑλλάδα παραχώρησιν τῆς Ἑπτανήσου.

Καὶ ὥς ἀρεστὸς μὲν τῇ Ἀγγλίᾳ ἡγεμὼν ἐπὶ τινα χρόνον συνιστάτο ὁ πατὴρ τοῦ Βασιλέως τῆς Πορτογαλλίας, ὁ διὰ τὰς ἰδιωτικὰς αὐτοῦ ἀρετὰς φημιζόμενος, παραιτηθεὶς δὲ τοῦ Πορτογαλλικοῦ θρόνου, Βασιλεὺς Φερδινάνδος, σύζυγος τῆς Δόννα Μαρίας.

Ἀλλ' ἐντὸς ὀλίγου ἐγνώσθη ὅτι ὁ φιλόσοφος Βασιλεὺς, πάσης φιλοδοξίας ἀπηλλαγμένος, ὥς κατέβη τοῦ θρόνου τῆς πατρίδος του, δὲν ἤθελε δεχθῇ ν' ἀναβῇ καὶ εἰς θρόνον ἄλλοδαπόν.